

Ohjelmistoarkkitehtuurin suunnittelu

Luento 6

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

1

Oppimistavoitteet

- Rationaalinen ja empiirinen suunnittelumenetelmä

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

2

Miten suunnittelijat suunnittelevat?

RATIONAALINEN JA EMPIIRINEN SUUNNITTELU MENETELMÄ

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

3

Suunnittelusta

- Tarkastellaan ohjelmistoarkkitehtuurin suunnittelumenetelmiä eli metodologioita
  - Miten asiantuntija ratkoo suunnitteluongelmia?
  - Millaisia suunnittelutekniikoita tai -strategioita hän käyttää ajattelutyössään?
  - Miten työ etenee ongelman määrittelystä sen ratkaisuun?
- Tämä osuus perustuu pääasiassa seuraaviin lähteisiin
  - Brooks, F. P. JR.: *The Design of Design*. Addison Wesley, Pearson Education, 2010.
  - Buschmann, F.: Learning from Failure, Part 2: Featuritis, Performitis, and Other Diseases. *Software, IEEE*, vol.27, no.1, pp.10,11, Jan.-Feb. 2010

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

4

Suunnittelun rationaalinen menetelmä

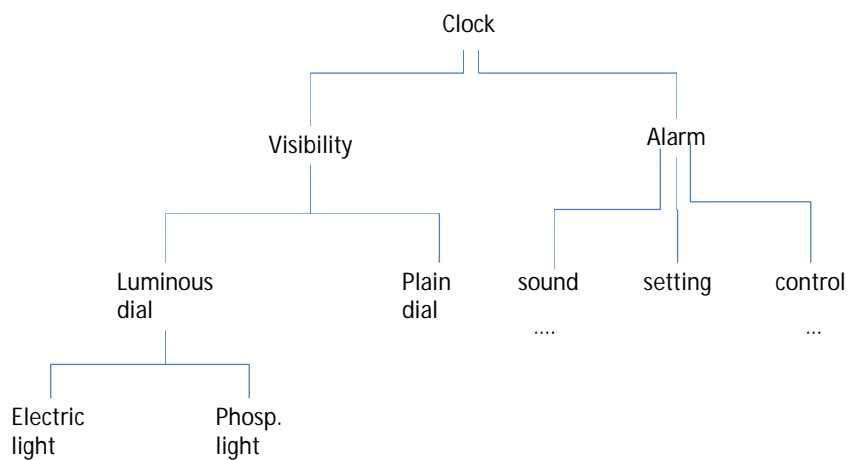
- Lähtökohtana on oletus, että suunnitteluongelma ja ongelman ratkaisun vaatimukset, tavoitteet ja rajoitteet voidaan *määritellä riittävän tarkasti etukäteen*
- Itse suunnittelutyö on *etsintää*, jossa järjestelmällisesti
  - 1) generoidaan mahdollisia ratkaisuja
  - 2) evaluoidaan niiden arvo
  - 3) valitaan paras
- Ratkaisu kuvataan puumaisena rakenteena (design tree), jossa kukin solmu vastaa jotain suunnittelupäätöstä ja sen alapuolella oleva puun osa tämän päätöksen jälkeen jäljelle jääviä mahdollisia suunnittelupäätöksiä
  - Kaikki mahdolliset päätöspuut muodostavat yhdessä ratkaisuavaruuden, josta optimaalinen ratkaisu (puu) etsitään

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

5

Herätyskellon osittainen päätöspuu

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

6

Rationaalinen suunnittelumetodi

- Goal (primääritavoite)
- Desiderata (sekundääriset tavoitteet)
- Utility function (ratkaisun hyödyllisyyden ja hyvyyden mittaava arvofunktio)
- Constraints (budget, resource allocations)
- Design tree decisions
  - UNTIL ("good enough") or (time runs out)
    - DO another design (to improve utility function)
      - UNTIL design is complete // design == tree)
        - » WHILE design remains feasible, make another design decision // constraints
        - » END WHILE
        - » Backtrack up design tree
        - » Explore a path not searched before
      - END UNTIL
    - END DO
    - Take best design
  - END UNTIL

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

7

Rationaalinen menetelmä

- Rationalisti uskoo, että saatuaan oikean koulutuksen, kasvattavaa kokemusta ja tekemällä riittävän paljon tarpeeksi huolellista ajatustyötä, suunnittelija voi tehdä virheettömän suunnitelman
- Suunnittelumetodi tähtää virheettömyyden saavuttamiseen suunnitteluvaiheessa

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

8

Rationaalisen menetelmän kritiikkiä¹

- Tavoitteet ja vaatimukset ovat harvoin riittävän tarkasti selvillä etukäteen ja ne muuttuvat
  - "We don't really know the goal when we start"
    - Koskee erityisesti tuotesuunnittelua
- Suunnittelupuun rakenne on ongelmallinen
  - Puun rakennetta ei yleensä tunneta etukäteen, vaan se löytyy suunnittelutyön aikana; päätökset avaavat uusia aiemmin tuntemattomia mahdollisuuksia
  - Kombinatorinen räjähdys: suunnittelupäätösten järjestys voi vaikuttaa radikaalisti puun rakenteeseen; yksittäisillä päätöksillä saattaa riippuvuuksien ja sivuvaikutusten kautta olla globaalia vaikutusta

¹Brooks, F. P. JR.: *The Design of Design*. Addison Wesley, Pearson Education, 2010.

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

9

Rationaalisen menetelmän kritiikkiä

- Hyvyysfunktion (utility function) inkrementaalinen evaluointi ei aina ole mahdollista
  - Sen voi evaluoida vasta kun koko päätöspuu on valmis lehtiä myöten
- Suunnittelijat eivät vain tee työtään näin...
  - Käytännössä suunnittelutyö näyttää oskilloivan osaongelma-alueiden ja -ratkaisujen välillä sekä ongelman osittamisen ja osaratkaisujen koostamisen välillä (top-down & bottom-up)
  - Aloittelevalle suunnittelijalle rationaalinen malli voi kuitenkin antaa jonkinlaisen lähtöpisteen työhönsä

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

10

Empiirinen menetelmä¹

- Ongelmia ei pystytä määrittelemään täysin etukäteen eikä ratkaisuehdotuksia evaluoimaan ilman *konkretiaa*
  - Ihminen *ei pysty* virheettömän suunnitelman tuottamiseen
  - suunnittelun viat löydetään *kokeellisesti*
- *Suunnittelu ja toteutus* etenevät rinnakkain (iteroiden)
  - Ratkaistaan ensin joitakin ongelmia
  - Testataan ratkaisujen toimivuus
  - Katsotaan, mihin uusiin avauksiin ja mahdollisuuksiin tehdyt ratkaisut johtavat
- *"Design isn't simply selecting from alternatives, but also realizing their existence"*

¹Brooks, F. P. JR.: *The Design of Design*. Addison Wesley, Pearson Education, 2010.

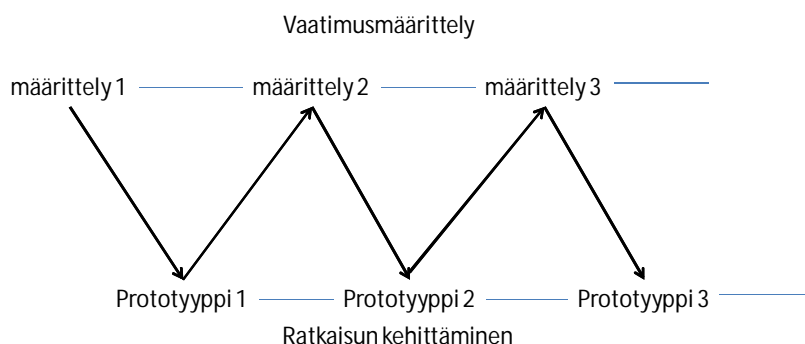
16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

11

Empiirisiä menetelmiä

- Co-evoluutio¹

¹ Maher M., Tang H.-H.: Co-evolution as a computational and cognitive model of design. *Research in Engineering Design* Volume 14, Issue 1, 2003, pp 47-64.

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

12

Empiirisiä menetelmiä

- Open Source –kehitysmenetelmät (Raymondin "Bazaar")
  - Evoluutiivinen, ohjelmiston kasvattamiseen pyrkivä malli
  - Kuka tahansa jonkin tarpeen näkevä voi tarjota siihen ratkaisua
  - Avoin kilpailu vaihtoehtoisten ratkaisujen välillä (äla evoluutio)
  - Joukkotestaus, paremman bugikorjaukset
  - Toimii hyvin, kun suunnittelijat ja toteuttajat ovat itse myös käyttäjiä (vaatimukset, ratkaisujen evaluointikriteerit)

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

13

Empiirisiä menetelmiä

- Spiral model (Boehm)
  - Käytiin läpi aikaisemmalla luennolla
  - Inkrementaalisuus & kasvattaminen, prototyypit, riskien hallinta

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

14

Suunnittelua tiimityönä?

- Brooks korostaa käsitteellisen eheyden (conceptual integrity) merkitystä
  - Sama asia tehdään vain yhdellä ja samalla tavalla eri puolilla järjestelmää
- Hänen mukaansa yhteistoiminnallinen reaaliaikainen (kollaboratiivinen) suunnittelu ei toimi, mutta *parityöskentelyssä* on taikaa
  - Suunnittelu vaatii itsenäistä miettimistä ja keskittymistä
  - Reaaliaikainen kollaboraatio toimii suunnitelmien katselemisessa, mutta ei itse suunnittelussa
- Jossain määrin ongelmallinen asia *emergenssiä* korostaville ketterille menetelmille
  - Ei yleensä erillistä arkkitehdin roolia

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

15

Esimerkki - "Walking skeletons"

- Frank Buschmann selostaa empiirisen koulukunnan näkemyksiä noudattavan lähestymistavan ohjelmistoarkkitehtuurin suunnitteluun *Pragmatic Architect* kolumnissaan¹
  - Tavoitteena erityisesti arkkitehtuurin tarkoituksenmukaisuus ja eräiden ei-toivottujen ilmiöiden välttäminen
  - Ei mene suunnitteluprosessin yksityiskohtiin, mutta antaa suuntaviivat

Buschmann, F.: Learning from Failure, Part 2: Featuritis, Performitis, and Other Diseases. *Software, IEEE*, vol.27, no.1, pp.10,11, Jan.-Feb. 2010

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

16

Vältettäviä asioita

- *Featuritis* – toiminnallisuuden toteuttamisen korostaminen laatuominaisuuksien kustannuksella
- *Flexibilitis* – arkkitehtuurin kuormittaminen tarpeettoman laajoilla laajennos-, sovitus- ja konfigurointimekanismeilla
- *Performitis* – projektin loppusuoralla suorituskyky havaitaan huonoksi, mikä johtaa laajamittaiseen paikalliseen optimointiin ja häkkäykseen globaalin strategian puuttuessa
  - ongelmien perimmäisenä syynä usein kaksi edellistä "tautia"

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

17

Luuranko

- Walking skeleton – ohjelmiston *perusarkkitehtuuri* (baseline), joka tukee
  - Tärkeimpien arvoa tuottavien toiminnallisuuksien toteuttamista (business case)
  - Haastavimpien laatuvaatimusten toteuttamista
  - Ohjelmistotuoteperheen rakentamista (variability)
- Nämä ovat *arkkitehtuurin kannalta merkittävimpiä vaatimuksia* (Architecturally Significant Requirements)

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

18

...joka kävelee

- Ketterässä kehityksessä luuranko on suoritettavaa koodia eli se "kävelee"
- Empirismi
  - Testaus
  - Ominaisuuksien mittaus
  - Vaatimusten validointi

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

19

Sovellusalueen merkitys

- Sovellusalueen käsitteet ja ilmiöt ohjaavat merkittävällä tavalla perusarkkitehtuurin suunnittelua
  - Arkkitehtuurissa suunniteltujen komponenttien vastuiden ja yhteistoiminnan pitää heijastaa sovellusalueen käsitteitä
- Tämä mahdollistaa vaaditun toiminnallisuuden järkevän toteuttamisen (esim. riittävät tietomallit)
  - Sovellusalueen paikalliset muutokset jäävät todennäköisemmin paikallisiksi myös ohjelmistossa

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

20

Käyttötapaukset

- Koko ohjelmiston "läpi menevät" (end-2-end) käyttötapaukset ja skenaariot ohjaavat perusarkkitehtuurin suunnittelua kattamaan sovellusalueen eri osat
  - Suppea mutta edustava joukko tärkeimmät suunnitteluhaasteet esiin tuovia käyttötapauksia
  - Laatuvaatimusten tulisi tulla esille skenaarioissa
    - Sovellustoiminnallisuuden suhde laatuvaatimukset toteuttavaan infrastruktuuriin

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

21

Suunnittelutyön kulku

- Suunnittelu lähtee liikkeelle arkkitehtuuristen vaatimusten (ASR) kannalta relevanttien käyttötapausten peruskuluista (main success & failure scenarios)
- Vasta kun peruskulut toteuttava arkkitehtuuri on *vaka* ja *se toimii*, aletaan ottaa harkiten mukaan näiden variaatioita ja laajennoksia seuraavissa iteraatioissa
  - Piirremalleja voidaan käyttää apuna (myöhemmin kurssilla)
- Luurangon ympärille kasvatetaan lihaksia, ei läskiä
- Sama perusajattelu on nähtävissä RUP-prosessikehyksessä, jossa *elaboration* -vaihe tuottaa "suoritettavan" arkkitehtuurin, eli järjestelmän todistettavasti toimivan luurangon (tosin se voi olla vain malli)

16.9.2014

581358 Ohjelmistoarkkitehtuurit

22

Yhteenveto

- Rationaalinen malli ei käytännössä toimi
  - Voi soveltua kuitenkin rajattuihin, matemaattisessa mielessä hyvin määriteltyihin ongelmiin
- Empiiriset menetelmät (iteroivat ja evolutiiviset) sopivat paremmin reaalimaailman projekteihin, joissa erehtyväiset ihmiset toimivat epätäydellisen tiedon varassa
  - Vuorottelu ongelma- ja ratkaisuavaruuden välillä, prototyypit ja validointi
  - Ratkaisujen rakentaminen mahdollista sekä *top-down* (osittamalla, divide & conquer) että *bottom-up* (osaratkaisusta kokoamalla)